

राज्यात सद्यस्थितीत चालू असलेले +२ स्तरावरील द्विलक्षी व्यवसाय अभ्यासक्रम राबविणाऱ्या महाविद्यालयांना NSQF रुपांतरित नवीन व्यवसाय अभ्यासक्रम शैक्षणिक सत्र २०२४-२५ ऐवजी शैक्षणिक सत्र २०२५-२६ पासून सुरु करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन

कौशल्य, रोजगार व उद्योजकता व नाविण्यता विभाग
शासन निर्णय क्रमांक : व्हीओसी २०२३/प्र.क्र.१४/कौशल्य-२

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,

मंत्रालय, मुंबई- ४०० ०३२.

दिनांक : ०६ जून, २०२४

- वाचा:** १) कौशल्य, रोजगार, उद्योजकता व नाविण्यता विभाग, शासन निर्णय क्रमांक व्हीओसी- २०२३/प्र.क्र.१४/कौशल्य-२, दिनांक २० जून, २०२३.
२) कौशल्य, रोजगार, उद्योजकता व नाविण्यता विभाग, शासन निर्णय क्रमांक व्हीओसी- २०२३/प्र.क्र.१४/कौशल्य-२, दिनांक २४ नोव्हेंबर, २०२३
३) कौशल्य, रोजगार, उद्योजकता व नाविण्यता विभाग, शासन निर्णय क्रमांक व्हीओसी- २०२४/प्र.क्र.२५/कौशल्य-२, दिनांक १४ मार्च, २०२४

प्रस्तावना :

सन १९६४ मधील डॉ.कोठारी आयोगाच्या शिफारशीनुसार अधिकाधिक युवकांना विविध व्यवसायांचे प्रशिक्षण देण्याच्या दृष्टीने, रोजगार/स्वयंरोजगार करण्यास प्रवृत्त करून महाविद्यालयीन शिक्षणाकडे जाणारा लोंढा थांबवावा या उद्देशाने १९७८-७९ पासून राज्यात व्यवसाय विषयांची ३०% व्याप्ती असलेले, +२ स्तरावरील द्विलक्षी व्यवसाय अभ्यासक्रम सुरु करण्यांत आले. सद्यस्थितीत तांत्रिक / वाणिज्य / कृषी / मत्स्य या गटातील एकूण १६ द्विलक्षी व्यवसाय अभ्यासक्रम राबविण्यात येतात. दिनांक २०.०६.२०२३ रोजीच्या शासन निर्णयान्वये तांत्रिक गट, वाणिज्य गट व कृषी गटातील एकूण १३ व्यवसाय अभ्यासक्रम नॅशनल स्कील क्वालिफिकेशन फ्रेम वर्क (NSQF) शी सुसंगत करण्यात आलेले आहेत. मस्य गटातील फिश प्रासेसिंग टेक्नॉलॉजी व फ्रेश वॉटर फिश कल्चर हे व्यवसाय अभ्यासक्रम तसेच तांत्रिक गटातील केमिकल प्लॅट ऑपरेटर हे अभ्यासक्रम PSSCIVE, भोपाळ यांनी विकसित केलेले नसल्यामुळे सदर अभ्यासक्रम बंद करण्यात आलेले आहेत.

दिनांक २०.०६.२०२३ रोजीच्या शासन निर्णयातील NSQF रुपांतरित द्विलक्षी व्यवसाय अभ्यासक्रम हे शैक्षणिक वर्ष २०२४-२५ ऐवजी शैक्षणिक वर्ष २०२५-२६ पासून सुरु करण्यास मान्यता देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :

राज्यात सद्या सुरु असलेले द्विलक्षी अभ्यासक्रम बंद करून नॅशनल स्किल क्वालिफिकेशन फ्रेमवर्क (NSQF) रुपांतरीत नवीन व्यवसाय अभ्यासक्रम शैक्षणिक वर्ष २०२४-२५ पासून सुरु करण्यात संदर्भ क्र.१ च्या शासन निर्णयान्वये मान्यता देण्यात आलेली होती. तथापि सद्यस्थितीत चालू असलेले अभ्यासक्रम राबविणाऱ्या संस्था / महाविद्यालयांना NSQF रुपांतरीत नवीन व्यवसाय अभ्यासक्रम शैक्षणिक वर्ष २०२४-२५ मध्ये राबविण्यास या शासन निर्णयाद्वारे स्थगिती देण्यात येत आहे.

सद्यस्थितीत चालू असलेले व्यवसाय अभ्यासक्रम राबविणाऱ्या संस्थांना/ महाविद्यालयांना संदर्भ क्र.१ च्या शासन निर्णयामध्ये नमुद केलेले NSQF रुपांतरीत नवीन व्यवसाय अभ्यासक्रम शैक्षणिक वर्ष २०२४-२५ ऐवजी शैक्षणिक वर्ष २०२५-२६ पासून सुरु करावे.

सद्यस्थितीत चालू असलेले व्यवसाय अभ्यासक्रम राबविणाऱ्या महाविद्यालयांना संदर्भ क्र.१ च्या शासन निर्णयाच्या अनुषंगाने निर्गमित करण्यात आलेले संदर्भ क्र. २ व ३ चे शासन निर्णय शैक्षणिक वर्ष २०२४-२५ ऐवजी शैक्षणिक वर्ष २०२५-२६ पासून लागू राहतील.

तथापि, ज्या संस्थांना/ महाविद्यालयांना नविन किंवा अधिकच्या तुकड्यांना कायमस्वरुपी विनाअनुदानित तत्वावर व्यवसाय अभ्यासक्रम सुरु करावयाचे असतील त्यांना संदर्भ क्र.१ व २ च्या शासन निर्णयानुसार NSQF रुपांतरीत नवीन व्यवसाय अभ्यासक्रम राबविणे बंधनकारक राहिल.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक क्रमांक २०२४०६०६१७१००२२००३ असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकीत करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(विनोद चौधरी)

कक्ष अधिकारी, महाराष्ट्र शासन

प्रत ,

१. मा. राज्यपाल, महाराष्ट्र राज्य यांचे प्रधान सचिव.
२. मा. मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव.
३. मा. उपमुख्यमंत्री (वित्त) यांचे खाजगी सचिव.
४. मा. उपमुख्यमंत्री,(गृह) यांचे खाजगी सचिव.
५. सर्व मा. मंत्री, यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
६. मा. मंत्री, कौशल्य, रोजगार, उद्योजकता व नाविन्यता, मंत्रालय, मुंबई.

७. मा. अध्यक्ष /उपाध्यक्ष, विधानसभा, महाराष्ट्र राज्य यांचे खाजगी सचिव.
८. मा.सभापती/ उपसभापती, महाराष्ट्र राज्य यांचे खाजगी सचिव.
९. मा. विरोधी पक्षनेता, विधानपरिषद/विधानसभा यांचे खाजगी सचिव, विधान भवन, मुंबई मा.
१०. विधानमंडळ, (विधानसभा व विधानपरिषद) सदस्य, महाराष्ट्र राज्य
११. सर्व विधानमंडळ सदस्य, महाराष्ट्र राज्य
१२. मा. मुख्य सचिव यांचे, वरिष्ठ स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई
१३. मा. अपर मुख्य सचिव, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई
१४. मा. सचिव, कौशल्य विकास व उद्योजकता विभाग यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई
१५. संचालक, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
१६. सर्व विभागीय शिक्षण उप संचालक, (शालेय शिक्षण विभाग), (व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालयामार्फत)
१७. सहसंचालक, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण, प्रादेशिक कार्यालय, मुंबई/नाशिक/पुणे/औरंगाबाद/अमरावती/नागपूर (व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालयामार्फत)
१८. सर्व जिल्हा व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण अधिकारी, (व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालयामार्फत)
१९. संबंधित अशासकीय संस्था (व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालयामार्फत)
२०. निवड नस्ती. (कौशल्य-२).